

שו"ת שמחת תורה

* מדוע קוראים בתורה בליל שמחת תורה? מנין הגיע המקור לרקוד עם דגלים, מתי (לא) כדאי לחלק ממתקים, האם ניתן לערוך את "כל הנערים" עוד לפני כל העליות של הציבור? מאיזה גיל ילד עולה לתורה, מדוע עושים "הגבהה" הפוכה לספר התורה ולמה קופצים ב"משה אמת"? * מדוע "הקפות שניות" והאם ניתן לומר תשעים פעם "משיב הרוח ומוריד הגשם" בשמחת תורה. האם אפשר לערוך "קידוש" בסוכה והאם חייבים לרקוד עם ספר התורה * ומה עם ישיבה בשעת ההקפות? האם להשאיר ספר תורה אחד בחוץ לאחר ההקפות? ומדוע בכלל עלי, שאיני לומד כל השנה ברצינות, לשמוח בשמחת תורה?! * האם ניתן לשני אחים לעלות ברציפות לתורה? מדוע אומרים "המלאך הגואל" ובכלל, כיצד מותר למכור עליות בחג או להוציא ספר תורה לרחבת בית הכנסת?

הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א פורס בפנינו יריעת הלכות ומנהגים, קשורים בכתרי תורה, על שמחת תורה, שמחתה, קדושתה וסדריה * הדברים שלא ידענו על 'שמחת תורה', עם פסקי הלכה חדשים ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, במאמר מסכם לכבודה של תורה *

"שנים מקרא" של "וזאת הברכה"

שאלה: מתי עלי לקרוא את פרשת "וזאת הברכה", הנקראת בשמחת תורה "שנים מקרא ואחד תרגום"?

תשובה: ה"כל בו" וה"אורחות חיים" כתבו לקרוא שמו"ת של פרשה זו בליל שמחת תורה, ואילו המגן אברהם כתב בשם האריז"ל שיקראנה בהושענא רבא, והוסיף הברכי יוסף: "ומכל מקום אם קראה ביום שמיני עצרת- לא הפסיד". והפרי מגדים כתב ש"העולם נוהגים לקרותו בליל הושענא רבה, ומכל מקום נראה יותר טוב בערב שמחת תורה" (ביום, ולא בלילה- שבי"ג). וידוע שהמשנה ברורה כתב פעם אחת (בסי' תרס"ט) שיקראנה בליל שמחת תורה, ואילו בסימן רפ"ה כתב שיקראנה ביום הושענא רבה (או, בחוץ לארץ, בשמיני עצרת). ובקונטרסי "הלכה כרבי אליעזר" הבאתי שמרן הגר"מ שך זצ"ל הקפיד מאד לגמור את ה"שנים מקרא" של "וזאת הברכה" בערב שמחת תורה. הנידון בנושא זה סובב סביב השאלה ממתי נחשב שפרשת "וזאת הברכה" "הגיעה ובאה". האם מסיום קריאת פרשת מועד חג הסוכות או מיום שמחת תורה (וראו בספר שלמי תודה בעניין).

שאלה: לא קראתי "שתיים מקרא" של פרשת "וזאת הברכה" בהושענא רבה או בבוקר של שמחת תורה. עד מתי אני יכול להשלים את הקריאה?

תשובה: הכף החיים כתב שכל עוד שהציבור לא גמרו לקרוא את פרשת "וזאת הברכה", ניתן עדיין לקרוא "שניים מקרא". אך לאחר שהציבור התחילו כבר לקרוא את פרשת "בראשית" בשמחת תורה, עבר לו זמן קריאת "וזאת הברכה".

התאמצות בריקודים-סגולה לילדים צדיקים

שאלה: אני רוקד קצת בכל "הקפה" ואחר כך אני נח קצת, לומד קצת או מביט ברוקדים. האם זה בסדר? מהו, בעצם, השיעור שצריך לשמוח ולרקוד?

תשובה: המשנה ברורה מביא בשם תשובות מהרי"ק בשם רב האי גאון כך: "ביום זה רגילים אצלנו לרקד בו, אפילו כמה זקנים, בשעה שאומרים קילוסין לתורה ולכן יש להתאמץ בזה ולרקד ולומר לכבוד התורה, כמו שכתוב גבי דוד המלך ע"ה שהיה "מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'", וכן כתבו בשם האריז"ל. והעידו על האריז"ל, שאמר שהמעלה העליונה שהשיג, באה לו על ידי שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצווה, וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הספר תורה בכל כוחו", עד כאן דברי המשנה ברורה. והביכורי יעקב הוסיף וכתב: "ואל יאמר אדם אין זה כבודי וכבוד התורה לרקד לפני המון עם כאחד הריקים, שהרי זה היה חטא מיכל בת שאול, שהשיב לה

דוד המלך ע"ה "ונקלותי עוד מזאת". הרמב"ם מאריך ומפליג בעניין זה של שמחת המצווה והוא כותב, לגבי שמחת חג הסוכות ושמחת בית השואבה, את הדברים הנחרצים הבאים: **"השמחה שישמח אדם בעשיית המצווה ובאהבת האל שציווה בהן, עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה ובטוב לבב, וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לעצמו ומתכבד בעיניו במקומות אלו- חוטא ושוטה. וכל המשפיל עצמו ומיקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה', שנאמר "והמלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה'". ולפני שנתיים הוכחתי (במאמר בבטאון "קול התורה"), שדוד המלך לא טען בפני רעייתו, שאכן מסכים הוא לדבריה שאין זה כבוד וגדולה לפזז ולכרכר, אך הוא משיב לה שמכיוון שמכרכרים ורוקדים לפני ה'- לכן עושים זאת. אלא אדרבה, רק לאנשים גדולים וחשובים מתאפשר, מבחינת גדלותם, לכרכר ולפזז לפני ה', וככל שהאדם גדול ונעלה יותר בחשיבותו, כך הגברת הריקוד והשמחה לפני ה' שייכת אליו יותר ויותר.**

על הגאון מוילנא ז"ל מסופר ב"מעשה רב" כי "היה הולך לפני הספר תורה שמח מאד ברוחב עוז וחדווה, וחכמת אדם תאיר פניו כלפיד אש בוערת, ומספק כף אל כף, ומפזז ומכרכר בכל עוז לפני ספר התורה". ומובא בפלא יועץ וביסוד ושוש העבודה ובעוד ספרים, שריבוי השמחה והריקוד בהקפות שמחת תורה, בכל עוז ותעצומות, הם סגולה לילדים תלמידי חכמים ולדורות ישרים ומבורכים.

על מה יש לי לשמוח?

שאלה: לגדולי עולם כמו האריז"ל והגר"א אכן היה על מה לשמוח ולרקוד כל כך בשמחת תורה. אך לי, על מה כבר יש לשמוח?

תשובה: מפורסם בשם המגיד מדובנא שאמר בדרך הלצה שהוא שמח בשמחת תורה מפני ש"גם אם אח שלי עושה חתונה- אני שמח בשמחתו" ... מרן הגרש"ז אורבך זצ"ל אמר על הרהורי לב אלו, של 'על מי יש לי לשמוח', דברים חריפים ביותר. לדבריו, הרהורי מחשבות אלו של "מה אני קשור לתורה" לא מגיעים מהיצר הטוב אלא דווקא מהיצר הרע של האדם, שלפתע נזכר לשאול ב"מה אני קשור לתורה". ולא היא, כל אחד קשור לתורה במה שהצליח להיות קשור, ועליו לשמוח בכל עוז על חלקו, מתוך תקווה וחיזוק שבשנה הבאה יהיו לו סיבות נוספות יותר לשמוח עליהם.

וחשבתי עוד מחשבה פשוטה בעניין: שהרי בשמחת תורה אנו שמחים על החלק שבתורה שיש לכל יהודי שהגיע בכל שבת לבית הכנסת והקשיב לקריאת התורה. בשמחת תורה אנו שמחים על כך שסיימנו את כל חמישה חומשי תורה, מ'בראשית' ועד 'וזאת הברכה', ואת סיום זה כולנו סיימנו, פלוס "שניים מקרא ואחד תרגום", וממילא אין מקום למחשבות שכאלו. ב"יסוד ושוש העבודה" הביא בשם הספרים הקדושים, שככל שהיהודי, כל יהודי באשר הוא, מרבה בשמחה ובריקוד לפני ספר התורה, כך מתעורר למעלה בעולמות העליונים הקדושים שמחה וחדווה עצומה, וכל הזהיר בשמחה של תורה ביום הזה- בטוח שלא תפסיק התורה מזרעו. -ואנו מחשבנים חשבונות ועסוקים במחשבות של שטות!:

דגל התורה

שאלה: האם ישנו מקור רציני לכך שהילדים הקטנים רוקדים עם דגלים?

תשובה: המנהג מובא ב"ערוך השולחן", בשו"ת התעוררות תשובה ובספרים נוספים. בספר "אוצר כל מנהגי ישורון" הסביר את טעם המנהג בכך שבכל הדרך בה צעדנו, התורה עמנו ודגל התורה בידינו. ובספר "שמחת תורה" מביא רבי צבי ורשנר שליט"א טעם נוסף, שאנו מציינים בזאת זכרון לדברי המדרש תנחומא ש"בשעה שירד הקב"ה על הר סיני, ירדו עימו מלאכים עשויים דגלים דגלים, והתאוו ישראל לזה. אמר להם הקב"ה: התאוותם בדגלים! חייכם הריני עושה משאלותיכם!"

שאלה: האם מותר לתת לילדי הקטן בן השנתיים לנופף בדגל שרשומים עליו פסוקים?

תשובה: לא. אל תתן לו דגל שכזה, כיוון שהוא עלול לזרקו ולגרום לפסוקים הרשומים בו להגיע לבזיון. אלא אם כן יודע אתה שבנך יישמור על הדגל מכל משמר וינהג בו כבוד. (ראה בשו"ע יו"ד רפ"ג ס"ד ובמשנ"ב סי' תרל"ח ס"ק כ"ד).

מסחר וכסף בשמחת תורה

שאלה: בבית הכנסת אצלנו "מוכרים" את מצוות ההקפות, "אתה הראת", "חתן תורה", "חתן בראשית" ויתר מצוות היום והכיבודים של שמחת תורה. כיצד מותר "לעשות עסקים" בחג ולדבר על סכומי כסף?

תשובה: מנהג "מכירת המצוות" בשמחת תורה הינו מנהג קדום בעם ישראל ומוזכר כבר במנהגי מהרי"ל, בשו"ת התשב"ץ, בשו"ת מהרי"ק ובספרי מנהגי אשכנזי לדורותיהם, כמו בספר מנהגי וורמזא, יוסף אומץ ועוד. ה"חרדים" כתב שיש עניין חשוב, כפי המובא בזוהר הקדוש, שלא לעשות את המצוות חנם- אלא לקנותם בשכר מלא, דבר הממשיך רוח קדושה לעושה. וכיצד מותר "למכור מצוות" בשבת וביום טוב? המהרש"ל מתיר זאת מפני שהוא לצורך מצווה. וראה במגן אברהם סימן ש"ו. והמהרי"ל עצמו נשאל כיצד "קונים מצוות" בשמחת תורה והוא השיב: "מצווה מותר לקנות ביום טוב", ובהמשך מסביר הוא כי "צרכי רבים הם שקונים המצוות, ומתירים ביום טוב". וגם אצל מרן החזון איש זצ"ל מכרו בכסף את פסוקי "אתה הראת". ובישיבות הקדושות נהגו למכור פסוקים אלו בלימוד הש"ס, בלימוד אלפי דפי גמרא ובלימוד "משנה ברורה".

כיבוד כהנים בהקפה הראשונה

שאלה: את מי ראוי לכבד לאחוז ספר תורה בהקפה הראשונה?

תשובה: רבי שלמה קלוגר בשו"ת "האלף לך שלמה" ובשו"ת לבושי מרדכי (להגר"מ וינקלר זצ"ל) מביאים את המנהג לכבד את הכהנים והלוויים בהקפה הראשונה. ונראה מדבריהם שכך היה המנהג בימיהם. והגאון האדרי"ת זצ"ל כתב (בספרו "תפילת דוד"): "בהקפות אני מקפיד שיקפיו כהנים ולוויים כסדר קדושתם, אך אין העם שומעים לי בעניינים אלו כלל והפצירני לילך ראשון, ומפני כבוד הרבנות נאלצתי לעשות שלא כרצוני, מאחר שהרבנים שקדמוני לא עשו כדעתי". - ולעניות דעתי אכן כך יש לנהוג בבתי הכנסיות בהם אין רב בית כנסת או תלמיד חכם מופלג, הגבוה במעלתו מעל כל יתר המתפללים. שבבתי כנסיות בהם כולם שווים לטובה בדרגתם, פחות או יותר, לכאורה אכן עדיף להקדים בהקפות את הכהנים, ולאחר מכן את הלוויים. ושטחתי הדבר לפני מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שכתב לי בתשובה: **אולי**. ובביהמ"ד של מרן הגר"ש אלישיב זי"ע העניקו את ההקפה הראשונה להגר"ש ובניו ובהקפה הבאה נתנו הספרי תורה לכהנים ואח"כ ללוויים.

אין דבר כזה- הספר "לא בשבילי"

שאלה: כיבדוני לשאת את ספר התורה ולהקיף בה כנהוג, אך הדבר "לא בשבילי". קשה לי להסתובב כך במרכז הקהל. האם אני יכול לסרב בנימוס?

תשובה: חלילה לך! ה"ערוך השולחן" כותב בשם "ספר חסידים" שכל הנמנע מלהכניס ספר תורה בתוך ארוך הקודש, התורה צועקת על נשמתו, והוא מוסיף: "ולכן יש להיזהר כשמכבדים לאדם איזה כיבוד בספר תורה, שלא יסרב חלילה, מן יענש חס וחלילה!". והגאון מהר"ש קלוגר זצ"ל (בשו"ת האלף לך שלמה) האריך והחמיר מאד מאד בעניין זה, שאסונותיו רבים ועוון בזיון התורה גדול הוא. וידועה הנהגתו של רבי חיים מבריסק זצ"ל, שכאשר נתנו לו להקפה ספר תורה, לא רצה לתת ולהעביר את הספר למישהו אחר, עד שלא יקחוהו מידי, וישנם שפירשו שהגר"ח סבר שדברי הגמרא בברכות (נה, א), שאדם שנותנים לו לקרוא בספר תורה ואינו קורא- ימיו מתקצרים, שייכים גם בקבלת ספר תורה לידי לצורך שמחה וריקוד, ומסירתו לאחר היא סוג של בזיון כבוד התורה.

ישיבה בזמן ההקפות

שאלה: האם מותר לשבת בסמן ההקפות, כשספרי התורה נעים במעגלי הרוקדים?

תשובה: דנו הפוסקים האם מותר לשבת בעת שמקיפים ההקפות עם ספר התורה ב"שמחת תורה". הערוך השולחן (יו"ד סי' רפ"ב) כתב: "ויש לי מקום ספק בשמחת תורה בעת ההקפות שנטלים כל הספרי תורה מהיכל ואין מחזירין אותם עד אחר גמר כל ההקפות ורק מתחלפין מיד ליד. ולכאורה אסור לישוב עד שמחזירין אותן להיכל ולא נהגו כן, וגם טירחא גדולה היא, שלפעמים שוהין כשני שעות. ונלע"ד שבעת שמסבבין עם הס"ת סביב הבימה מחוייבים לעמוד דזהו כמו שהס"ת עוברת, אבל בין סיבוב לסיבוב כשמחזיקין הס"ת בידיהם א"צ לעמוד דאז הוה כס"ת על מקומה, שכשהיא על מקומה במנוחה וודאי שאין צריך לעמוד מפניה, עכ"ל. ובש"כ

פכ"ד הערה קי"ח כתב היתר לזה במקום שספר תורה נמצא בתוך מעגל אנשים העומדים זה ליד זה במרחק פחות מג' טפחים אחד מהשני, שנחשבים הם למחיצה, והוא היתר לשעת הדחק ובמקום הצורך. וראה בספר צדקה ומשפט פט"ז בשם מרן הגרש"ז אורבך שאפשר שדוקא בעת ההקפה הראשונה שהיא מעיקר הדין צריך לעמוד.

ולעניות דעתי תמוה הענין להחמיר בזה, שהרי כל הדין לעמוד בפני ספר תורה נלמד מהנאמר בקידושין ל"ג א' דאם מפני לומדיה עומדים, מפניה כל שכן. וכ"פ הרמב"ם (ס"ת י, ט), וביאר הכס"מ שמכיון ובפני נשיא ישראל צריכים לעמוד עד שיושב במקומו או עד שיתכסה מעיניו, לכן כ' הרמב"ם שהוא הדין בספר תורה, דנשיא מטעם רבו הוא דחייב לעמוד, דהא ממש רבינו ע"ה גמרינן, עכ"ד. והנה פשוט לענ"ד שאם הנשיא הגיע למקומו ולאחר מכן נעמד כדי למסור שיעור, בכדי לעבור בין הספסלים או לשוחח עם אחד הנוכחים וכדו', שא"צ לשוב ולעמוד בפניו ולהמתין עד שישב לשבת במקומו, מפני שהכבוד הוא רק בשעה שמגיע ויושב במקומו ותו לא. וא"כ לא נראה שבס"ת עלינו להחמיר יותר ולומר שגם כשהס"ת מסתובב בין הקהל, לאחר שיצא מארה"ק, שיצטרכו לעמוד בכל השעות שהולך ולא מתכוון כלל להגיע למקומו עד כלות ההקפות, דהבו דלא להוסיף עלה. ואולי לכן לא הביאו זאת יתר הפוסקים והמשנ"ב. ושוב הראוני שכבר העיר כעין דברי בשו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' י"ט, ושמחתי.

ומרן הגרש"ז אורבך זצ"ל אמר שמחפש הוא למצוא היתרים לשבֿת בזמן ההקפות, מפני שאם לא יהיו היתרים, אזי האנשים המבוגרים, שקשה להם לרקוד בכל העת וצריכים לנוח מידי פעם בפעם, ייצאו החוצה כדי לשבֿת, ובתוככי בית הכנסת ישוה וישמחו רק הצעירים שכוחם במותנם, ואין זה מכבוד התורה, שהזקנים יישבו בחוץ ורק הצעירים יותר ישוה בבית הכנסת.

ובחול המועד סוכות התש"ע נדברתי בעניין עם מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שלא קיבל את דברי להתיר ואמר לי בחריפות: **"רק מי שחולה ויש לו פיקוח נפש - שישב... אם זה לא פיקוח נפש - לא יושבים"**.

האם להשאיר ספר תורה אחד בחוץ?

שאלה: שאלה זו מתעוררת בבתי הכנסיות בכל שנה ושנה. האם להחזיר בסיום ההקפות ספר תורה לקריאת התורה, או שמכניסים את כל ספרי התורה ושוב מוציאים את הספרים שצריכים לצורך קריאת התורה שלאחר ההקפות.

תשובה: הלבוש (סי' תרס"ט) כתב, שלאחר סיום ההקפות עם ספרי התורה, מחזירים את הספרים לארון, חוץ משלושת ספרי התורה בהם קוראים כעת בתורה. וכך גם כתב בלוח ארץ ישראל. ואמנם בשו"ת פרי השדה (ח"ג ק"ע) מסביר מדוע ישנם בתי כנסיות שנהגו להכניס את כל ספרי התורה לארון הקודש ולשוב ולהוציא את הספרים הנצרכים לקריאת התורה, מפני שמלשון הזה"ק "כד מפקין ספר תורה בצבורא למקרא ביה" משמע שה"עצ רצון" הוא דווקא כשפותחים את ארון הקודש ומוציאים את ספר התורה לקריאת התורה, ומכיוון שהוציאו את ספר התורה ושוב מוציאים אותו. וראה בספר "שמחת תורה" סימן ט"ז שמאריך לברר נפלא שאכן ראוי להשאיר בחוץ את ספרי התורה הנצרכים לקריאת התורה ולא להכניסם ושוב להוציאם. ומרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א כתב לי השבוע: **כמדומה שנהג להחזיר.**

"קידוש" בסוכה

שאלה: ברצוננו לערוך "קידוש" בשמחת תורה בסוכת בית הכנסת, אך הגבאים שכחו לעשות היכר ולהפחית סכך או להכניס בה קערות. האם הדבר מותר?

תשובה: ה"בן איש חי" כתב, שכאשר כולם כבר אכלו בלילה של שמחת תורה בביתם ולא בסוכה, מותר לאכול בבוקר בסוכה, כיוון שכבר ניכר בבירור שאנו לא ממשיכים את חג הסוכות, מאחר שכבר אכלנו בלילה בבית ולא בסוכה. וגם לא חוששים למראית העין של האחרים בעניין. (וראה בביכורי יעקב סי' תרס"ו סק"ז).

שני אחים

שאלה: האם מותר לכבד בהקפה אחת שני אחים יחדיו?

תשובה: בשו"ת אבני חפץ (סי' ט"ז) כתב שיש להקפיד לא לקרוא לשניהם בשם, ובספר "שמחת תורה" מביא בשם רבנו הגרי"ש אלישיב שליט"א שרק בקריאת התורה צריך להקפיד על כך, אך לא בשאר הכיבודים. ואגב: גם ב"הוספות" הרבות של קריאת "וזאת הברכה" צריך להקפיד שלא

לקרוא לאבא ולבן או לשני אחים יחדיו בסמיכות, כפי הכתוב ב"ספר המנהגות" למהר"ם מרוטנבורג.

לקפוץ ב"משה אמת"

שאלה: מדוע קופצים מעלה- מטה בשירת "משה אמת ותורתו אמת"?

תשובה: המן בן המדתא סיפר לאחשוורוש, כפי המובא ב"תרגום שני" על מגילת אסתר (פ"ג ח'), כי היהודים קופצים בסוכות ורוקדים כמו גדיים... במסכת בבא בתרא (עד,א) מובא המעשה המופלא שרבה בר בר חנה שמע באוזניו מתוך האדמה את בלועי קורח צועקים "משה אמת ותורתו אמת". ובספר "אורחות רבנו" מסופר שמרן הסטייפלר זצוק"ל היה קופץ ב"משה אמת" במסירות ובהתאמצות ובהתלהבות רבה, גם בשנות זקנותו, שקפיצותיו הסבו לו ייסורים.

לערנען און לערנען

שאלה: מה עוד צריך לעשות בשמחת תורה חוץ מלקרוא?

תשובה: ללמוד תורה. רבנו מכיר ז"ל בספרו "סדר היום" כותב כי לימוד התורה ביום שמחת תורה הרי הוא קשירת ונתינת "תכשיטים לכלה", כפי המובא בזוהר הקדוש. וידוע הסיפור, המודפס בהקדמת בניו של הגר"א ז"ל, שאדונינו הגר"א למד בליל שמחת תורה, בהיותו ילד בן 11, את כל מסכתות זבחים ומנחות.

קריאת התורה בליל שמחת תורה

שאלה: מדוע קוראים בתורה בליל שמחת תורה לאחר ההקפות?

תשובה: ישנם מספר טעמים לקריאה בלתי שגרתית זו. ה"דרכי משה" וה"ערוך השולחן" הסבירו שנהגו למכור את העליות הללו בכסף ולנדוד בהם נדרים לצדקה. ה"שערי אפרים" מסביר שקריאה זו עניינה שמחה לכבוד התורה וה"שערי רחמים" הביא בשם "מקראי קודש" שאנו חוששים שהוצאנו את ספרי התורה לרקוד בהם בכדי, ולכן קבעו לקרוא בתורה בלילה גם כן. [ולכאורה לפי סיבה זו ודאי שאין להכניס את כל ספרי התורה לארון הקודש אחר ההקפות, אלא צריך להשאיר בחוץ ספר אחד לצורך קריאה זו- שבי"ג]. וב"שערי רחמים" הובא טעם מעניין מספר "זכרון ירושלים", שקריאה זו הינה זכר למצוות קריאת פרשת הקהל שבמוצאי שביעית בבית המקדש. בעבר קראו בליל שמחת תורה פרשיות שונות, והיום, כפי המנהג המובא ב"משנה ברורה", קוראים בלילה בפרשת "וזאת הברכה" ומעלים לתורה- 3 קרואים, כהן לוי וישראל. ואגב, ניתן לברך הגומל בקריאת התורה שבלייל שמחת תורה (שו"ת חתם סופר סימן נ"א).

קדושת בית הכנסת בחלוקת ממתקים

שאלה: האם אפשר לחלק לילדים שקיות ממתקים בשמחת תורה בבית הכנסת?

תשובה: כשם שנהגים לערוך "קידושים" וסעודות מצווה בבית הכנסת, לפי ההיתרים הנודעים (שמייחדים את בית הכנסת מראש לכך, ובונים אותו כ"שטיבל", בית ועד לחכמים וכדומה ולא כבית כנסת, וכן ההיתר של צורך מצווה), כך ניתן לחלק ממתקים לילדים. ומצינו התייחסות מפורשת לכך בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ה ס"ג) המתיר "כפי שנהגו בכל תפוצות ישראל לחלק מיני מתיקה בשמחת תורה מטעם שעושים סעודה לגמרה של תורה, ומיקרי צורך בית הכנסת", יעויין שם בדבריו. אך אינני מבין עדיין איזה היתר יש לכך לחלק ממתקים, כאשר כולנו יודעים שמיד לאחר שהילדים פותחים את העטיפות, הם משליכים אותם על רצפת בית הכנסת. ואולם ידידי רבי ראובן כ"ץ שליט"א העיר את תשומת ליבי שאם נחשוש לזה, אזי נצטרך לחשוש גם לכל ה"קידושים" בבתי הכנסיות, שמעצם טבעם גורמים לטינופת ולכלוך הרצפה. ואולי בכלל ההיתר של אכילה בביהכנ"ס, נכלל גם דבר זה, וצריך להתיישב בדבר ולדון בו. וכמובן: עלינו להתריע בפני הילדים להשליך את כל עטיפות הממתקים הריקות בפח האשפה, מטעמי קדושת וכבוד בית הכנסת ומטעמי דרך ארץ שקדמה לתורה. ומרן הגר"ח קניבסקי כתב לי בזה: **זה צורך היום.**

איסוף סוכריות בשמחת תורה

חז"ל אסרו לאסוף פירות שהתפזרו, משום עובדין דחול. וכך כתב השולחן ערוך (שלה, ה): "נתפזרו לו פירות בחצר, אחד הנה ואחר הנה, מלקט מעט מעט ואוכל ולא יתן לתוך הסל ולא

לתוך הקופה; ואם נפלו במקום אחד, נותן אפילו לתוך הסל, אלא אם כן נפלו לתוך צרורות ועפרורית שבחצר (יח) שאז מלקט אחד אחד ואוכל, ולא יתן לתוך הסל ולא לתוך הקופה".

ואמנם כתב האליה רבה (שם סק"ה) כך: "ובשמחת תורה שנוהגין לפזר פירות והבנים מלקטים ונותנים לסלים ולקופות, דכיון שמשום שמחה עושין לא הקפידו (מלבושי יו"ט סק"א)". וכן פסק הכף החיים (שם אות ל"א). ובטעם ההיתר פירשו האחרונים שניכר שאינו למלאכה אלא לשמחת היום, או שהתירו עובדין דחול לצורך מצוה, (עי' איל משולש, מעמר פ"ח הערה מ"ט ובמנוחת אהבה ח"ב פ"ה הערה 25). ולגבי איסוף סוכריות, יש שהתירו עוד יותר, גם משום שהילדים אוספים את הסוכריות בכיס ולא בשקיות, ולדעת פוסקים רבים כיס הבגד אינו נחשב כסל וכקופה. ויש המוסיפים שדוקא איסוף פירות הוא עובדא דחול, כיון שהאיסוף דומה למלאכת מעמר. אך זה אינו שייך כלל באיסוף ממתקים.

להקשיב שוב ושוב לעליות

שאלה: האם צריך להקפיד שעשרה יהודים יקשיבו לכל ה"הוספות" ואין ספור העליות של קריאת "וזאת הברכה"?

תשובה: כתב ה"משנה ברורה" בשם ה"חיי אדם": בקריאת התורה של שמחת תורה נכון הדבר שיבחרו עשרה אנשים שישמעו, כי הרבה פעמים אין עשרה ששומעים קריאת התורה". והגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב שי"ח) כתב שיש ליישב את מנהג העולם שאינו מקפיד כ"כ בדבר, ולדבריו ישנו מקום לומר שייבקריאה פעם שניה סגי שקורא לפני ציבור, אחר שכולם יצאו, אף שלא שומעים".

קריאה ברחבת בית הכנסת

שאלה: האם מותר לנו לערוך קריאת התורה נוספת ב"בית שני" או ברחבת בית הכנסת?

תשובה: המשנה ברורה (סי' קל"ה) כתב, שמה שהולכים מניין אנשים מבית הכנסת לאיזה בית ונושאים ספר תורה עמהם כדי לקרות שם, אינו נכון, שהרי אפשר להם לשמוע הקריאה בבית הכנסת". אך הוא מוסיף, שאם על ידי העברת ספר התורה למקום אחר, מתרבים הכנסות בית הכנסת מתרומות הצדקה של העולים לתורה- הדבר מותר. והיינו שלכבוד התורה וצרכיה הדבר מותר. והערוך השולחן כתב: "לא יפה עושים בשמחת תורה, שקודם הקריאה נוטלים ספר תורה מבית הכנסת לקרוא במקום אחר כדי שכולם יעלו לתורה, אבל יצא שכרם בהפסדם וראוי למחות בהם". ובקובץ "ישיורון" (ח"ד) הובאו דברי הגאון מטעשיבין זצ"ל, שהתיר לקרוא בספר תורה ברחבת בית הכנסת, למרות שאינה מקורה בגג, וכפי שמצאנו שקראו בתורה בהר הבית, למרות שלא היה שם גג.

הסדר שבקריאת ה"הוספות"

שאלה: עד כמה צריך להקפיד בקריאת "וזאת הברכה" החוזרת והנשנית על סדר כהן לוי וישראל?

תשובה: ה"משנה ברורה" (בסי' קל"ה ל"ז) כתב שבשמחת תורה ניתן לקרוא כהן, לוי וישראל, ושוב פעם את אותו הסדר, כהן, לוי וישראל, ומן הנכון לקרואם לתורה בסדר זה בדווקא, כהן לוי וישראל. וכאשר כל הכהנים קיבלו כבר עליה ומתחילים שוב ושוב "וזאת הברכה" מהתחלה, אין צורך לומר לישראל העולה, שהוא עולה "במקום כהן" (ספר שמחת תורה פי"ד, יעו"ש). והמשנה ברורה (סי' תרס"ט), כתב, שאין שום מניעה לכהן או לוי להיות "חתן תורה" או "חתן בראשית". ויתכן שאין גם כל חשש לתת את עליית "כל הנערים" לכהן או לוי, מפני שבטעם הדבר שמותר לכהן או לוי לקבל את עליית "חתן תורה" ו"חתן בראשית", כתב המרדכי (גיטין פ"ה), שהדבר מפורסם שהיא עליה מיוחדת, ויתכן שלפי זה הוא הדין בעליה המיוחדת של "כל הנערים".

תקנה גדולה: "כל הנערים" מיד לאחר הקריאה הראשונה!

שאלה: הנשים וילדיהן ממתינות זמן רב בשמש הקופחת, מחכים שסוף סוף יסתיימו להם כל עשרות עשרות העליות בבית הכנסת בכדי להכניס את הילדים הרכים לעלית "כל הנערים". האם ניתן "לזרז את העניינים"?

תשובה: מקור עליית "כל הנערים" הוא במנהגי המהרי"ל, כפי שהביא ה"משנה ברורה" בשם הלבוש, בשביל לחנך את הילדים הרכים במצוות קריאת התורה ו"משום חיבוב מצווה" (שערי

אפרים). ובספר "שמחת תורה" מביא שהגר"מ גרוס שליט"א שאל את רבנו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שכאשר הנשים ממתנות זמן ממושך בחוץ ומחכות, לפעמים תחת השמש הקופחת וללא סככה, כדי להכניס את ילדיהם הקטנטנים לבית הכנסת ל"כל הנערים", האם מותר לערוך את העלייה הזאת מיד לאחר הקריאה הראשונה שקוראים בתורה, ללא כל עשרות ה"הוספות". והשיב לו מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שניתן לעשות זאת ללא שום חשש, ואין בכך שום שינוי ממנהג ישראל. ומה שאנו נוהגים לקרוא לילדים את "כל הנערים" בסוף כל העליות וה"הוספות", הוא בכדי לכבד את המבוגרים קודם. אך אם המבוגרים מוחלים על כבודם ומעדיפים שיקראו את "כל הנערים" קודם, אין בכך שום בעיה. וזהו פתרון מצוין להרבה נשים וילדים, עגלות ופעוטות עייפים ומרוטים...

"עליות" הילדים

שאלה: בני אינו יודע לקרוא בסידור, אך אם אעמוד לידו ואומר לו את ברכות קריאת התורה, הוא יחזור אחרי יפה מאד. האם להעלותו לתורה?

תשובה: בהחלט. כתוב במפורש ב"שערי אפרים" (שהוא הספר הבר סמכא לענייני קריאת התורה וקדושים. ובכתבי הגר"א וועסטהיים שליט"א כותב שמרן ה"מנחת יצחק" זצ"ל אמר לו שבהלכות אלו קובעת דעתו של ה"שערי אפרים" אף יותר מפסיקות ה"משנה ברורה", כי הוא היה ה"מרא דשמעתתא" בדינים אלו), שניתן לילדים קטנים להעלות לתורה ועומד אדם ומקריא להם את הברכה והם עונים אחריו מילה במילה. ומנהג זה, של עליית הילדים הקטנים לקריאת התורה של "וזאת הברכה", מובא בכף החיים, וכך נהגו בקהילות ישראל. ומאידך גיל עולים הילדים לתורה? ב"פתחי שערים" (שעל ספר "שערי אפרים") הביא את דברי ה"שלמי חגיגה" שגם ילדים בני 6-7 יכולים לעלות לתורה, וכך כתבו בספרים נוספים. אמנם מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל הקפיד שלא יעלו לתורה אלא קטנים שכבר התחילו ללמוד גמרא, באזור גיל תשע, והם יודעים כבר אל נכון את חשיבות קריאת התורה והעליות. אך לפני גיל זה בערך, כדאי להעלותם רק לעליית "כל הנערים".

"המלאך הגואל" ב"כל הנערים"

שאלה: בבית הכנסת הקודם בו התפללתי, קראו את פסוקי "המלאך הגואל" שלאחר "כל הנערים" לפני שהעולה לתורה בירך את ברכת "אשר נתן לנו תורת אמת", ואילו בבית הכנסת בו אני מתפלל כעת אומרים "המלאך הגואל" לאחר שהעולה בירך את הברכה. מי צודק?

תשובה: שתי האפשרויות צודקות. ה"משנה ברורה" מביא בשם הפוסקים שאומרים "המלאך הגואל" לפני ברכתו האחר של העולה לתורה, וביאר ה"ביכורי יעקב" שאין זה הפסק בין הקריאה לברכה, כיוון ש"המלאך הגואל" הוא פסוק מהתורה, אותו ניתן לקרוא בעל פה, כפי שהכהן הגדול היה קורא ביום כיפור פסוק בעל פה לפני ברכת התורה שלו. ואילו בחלק מקהילות אשכנז וגרמניה (כמו ב"מנהגי ברלין") נהגו לומר "המלאך הגואל" לאחר הברכה--ומדוע אומרים "המלאך הגואל"? אנו מברכים אותם בפסוק זה שבכל הנערים כולם שהגיעו לכאן, לא ישלוט עין הרע (ליקוטי מהרי"ח).

הגבהה הפוכה

שאלה: מדוע משנים בהגבהת ספר התורה והופכים את הקלף והכתב לכיוון הציבור, ולא עושים "הגבהה" כרגיל בכל ימות השנה?

תשובה: כבר ב"שערי אפרים" כתב שהמנהג אינו נכון. אך עצם צורת הגבהה זו היא ההגבהה הנכונה בכל ימות השנה לדעת "בעל העיטור" (ראה ב"י סימן קמ"ז). רק שאנו לא נוהגים כך כיום. והאשל אברהם מבוטשאטש זצ"ל הסביר את המנהג בכך שאנו מציינים ומרמזים שעל תורתנו הקדושה נאמר "הפוך בה והפוך בה דכולא בה", וגם משום שנשיא אפרים הקריב קרבן ביום השמיני ויעקב הרי שיכל את ידיו בהגיעו לברכת אפרים, וגם מפני הרמז ש"אפילו אומר לך על ימין שהוא שמא ושמאל שהוא ימין"...

90 פעם מנגינת "משיב הרוח" ו"ותן טל ומטר לברכה"

שאלה: האם ביכולתי לומר "90 פעם" "משיב הרוח ומוריד הגשם" ו-90 פעם "ותן טל ומטר לברכה" בשמחת תורה, כדי לפתור לעצמי את הספיקות ההלכתיות באם אסתפק האם הזכרת בתפילה "משיב הרוח" או "ותן טל ומטר לברכה" בתפילות ימי החול?

תשובה: הגר"י גרינברגר שליט"א בשו"ת החדש שלו, שו"ת שובה ישראל חלק ב', כותב לאפשר להגיד בשמחת תורה 90 פעם "משיב הרוח ומוריד הגשם", מפני שבתפילת מנחה אנו אומרים גם כן "משיב הרוח" והוא דבר הנצרך לצורך היום ולא רק להמשך ימי החורף. אך הוא אוסר לומר 90 פעם "ותן טל ומטר לברכה", מכיוון ש"ברכת השנים" לא נאמרת בחג שמחת תורה ונמצא שאנו מכינים מיום טוב לימי החול, ראה שם בדבריו. -אך לעניות דעתי ניתן לומר גם 90 "ותן טל ומטר" בשמחת תורה, מכיוון שהדבר אינו חשוב כהכנה פיזית, טכנית ומציאותית גרידא לימות החול, אלא שינוי ומהפך מוחי פנימי, שהחל מרגע זה אני ב"מצב חורף" ולא ב"מצב קיץ". והכנה זו, למרות שהשלכתה ההלכתית תסייע לו רק לימות החול, אינה נחשבת להכנה לימות השבוע אלא לעכשיו, והארכתו בעניין זה ואי"ה אפרסמו בל"י. וכעת מצאתי שמרן הגרש"ז אוירבך זצ"ל **מתיר** זאת וכעין מה שכתבתי. ואולם מורי הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי השבוע: **'אין ראוי להקל'**. וישנם בתי כנסיות שאף חיברו מנגינה מיוחדת לתשעים הפעמים הללו והפכו אותם לשיר חביב וקיצבי (במנגינת 'טובות מאורות', או: 'משיב הרוח ומוריד הגשם' של רבי אלתר). ולדעתי בשיר זה אולי יש כבר יותר להקל, כי כיום זהו כבר שיר נחמד וקיצבי, ונהנים בו מעצם השירה.

הקפות שניות

שאלה: "הקפות שניות" מה הם?

תשובה: האריז"ל הקפיד מאד לשמוח ולעלוז ולהקיף הקפות גם במוצאי שמחת תורה והקפיד לערוך 7 הקפות שלמות, ובספרי תלמידיו וחכמי המקובלים כתבו שיש "רזין עילאין" בהקפות אלו. וכך מובא גם בכף החיים ובבן איש חי ובשו"ת זרע אמת, ועוד.

(בימים אלו יצא לחנויות ספרו החדש של רבי שמואל ברוך גנוט, 'מחשבה בפרשה', על סדר פסוקי חומש בראשית, ובו לקחי מוסר ותבונה, סיפורי מופת, עובדות מגדולי ישראל, הגיונות מחשבה ופניני תורה והלכה, בצירוף הליכות והנהגות ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. הפצה ראשית: יפה נוף. קישור לרכישת הספר במשלוח ישיר: <https://bit.ly/3tgKinj>).